

Svoja iskustva s hrvatskom interdijalektalnom višejezičnošću te put od prvih nesvjesnih kontakata s njemačkim posuđenicama do odabira tih kontakata za predmet vlastitih istraživanja opisuje V. Piškorec.

Iskustva i dojmove iz kontakata s jednim drugim slavenskim jezikom, a prije svega s jednom drugom kulturom, tema su članka D. Perkovića, koji je kao student koristio stipendiju u Bugarskoj. Ovaj se tekst od ostalih razlikuje ne samo time što ga je pisao student, nego i porukom

koja iz pera jednog mladog čovjeka u vremenu nesklonom malim i pomalo podcjenjivanim jezicima/kulturama zvuči iskreno - susret sa svakom kulturom bez izuzetka obogaćuje.

Zaključno se može konstatirati da ovaj tematski broj časopisa *Zagreber germanistische Beiträge* nudi vrijedne i zanimljive priloge koji predmetu jezičnih i kulturnih kontakata prilaze s različitih, djelomice kod nas potpuno novih stajališta.

Nada Ivanetić

Velimir Piškorec

GERMANIZMI U GOVORIMA ĐURĐEVEČKE PODRAVINE.

(FF press, Zagreb 2005.)

Zagrebački germanist Velimir Piškorec još je kao student počeo istraživati germanizme u govoru svoga rodnog Đurđevca, a tom se temom nastavio baviti i u svom magistarskom radu. Bio je to dio zajedničkog projekta Odsjeka za germanistiku sveučilišta u Zagrebu i Instituta za germanistiku sveučilišta u Beču, čiji je cilj bio istraživanje novovjekih austrijsko-hrvatskih jezičnih veza od 18. st. do danas. Pod naslovom *Deutsches Lehngut in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien* rad je godine 1997. objavio u biblioteci *Schriften zur deutschen Sprache in Österreich* izdavač Peter Lang iz Frankfurta.

Dok je navedeno djelo imalo za cilj «identificirati i opisati njemačke

posuđenice u vokabularu đurđevčkog geovarijeteta» (Piškorec 1997:15), nova Piškorceva knjiga obuhvaća germanizme u jednom širem arealu, tj. u govorima središnjeg i istočnog dijela područja podravskog dijalekta, odnosno u govorima đurđevčke Podravine. To je, koliko je meni poznato, prva knjiga u kojoj se istraživanje posuđenica ne ograničuje na određeni mjesni govor, nego obuhvaća jedno šire područje. Istraživanjem su naime bila obuhvaćena «sva mjesta đurđevčke Podravine koja imaju više od tisuću stanovnika i kojih govori pripadaju podravskom dijalektu s fiksiranim mjestom naglaska» (str. 12). Osim Đurđevca to su Kalinovac, Ferdinandovac, Podravske Sesvete, Molve i Virje.

u kojima se teži za povezivanjem refleksije o znanosti i vlastite znanstvene prakse Dressel najprije navodi antropološko-etnografske znanosti, gdje je promišljanje uloge istraživača kao i načina interpretacije i prezentiranja rezultata postalo opća praksa. I u dijelu feminističkih znanosti diskutira(lo) se o povezanosti kognitivne i institucionalne strane znanstvene prakse i reflektira(ju) vlastiti postupci. Treći su primjer istraživanja sociologa P. Bourdieua koji u svojim radovima, a naročito u *Homo academicus*, na temelju brojnih intervju a ocrta francusku znanstvenu praksu i razvija refleksivnu antropologiju.

U nastavku članka autor na primjeru jednoga doktorskoga studija i znanstvenoga projekta izvještava o refleksivnoj praksi i primjeni biografske metode na programu *Historijska antropologija* Sveučilištu u Beču.

Predmet - također autobiografski intoniranog - članka S. Lacka Vidulića refleksije su o odnosu između svakodnevnog i institucionalnog znanja i kreativnosti. Pomalo provokativno progovarajući o našoj sveučilišnoj stvarnosti, autor ukazuje na činjenicu da je taksonomija znanstvenih disciplina neujednačena i da je rezultat dugotrajnih transformacija, reformi i «krpanja» i ukazuje na potrebu prestrukturiranja humanističkih znanosti u smjeru transdisciplinarnih 'kulturalnih znanosti'.

Zajedničko je tim znanostima jedan širok pojam kulture koji «pokriva» sve razine čovjekova postojanja kao i transdisciplinarnost koja nadilazi tradicionalne disciplinarne podjele i otvara se prema novim predmetima, metodama i perspektivama. Autor zatim pokazuje načine na

koje se u Njemačkoj kako u znanosti tako i na sveučilištima prakticira «kulturalni obrat». Pritom ukazuje i na potrebu stalnog preispitivanja same znanstvene prakse ali i na ne tako rijetku pojavu - kojoj smo usput budi rečeno sve češće svjedoci - da se iza trendovske etikete inter- i transdisciplinarnosti krije bijeg od znanstvene discipline.

Autobiografskije pristup karakterističan i za tekstove u kojima njihovi autori (Reiser-Dumbović, Mihelčić) opisuju vlastitu dvojezičnost i bikulturalnost. K. Reiser-Dumbović pišući o svojim precima, obitelji i sebi ocrta biografiju jedne multilingvalne i multikulturalne osobe i iskustva iz kontakata s različitim jezičnim idiomima i kulturama, a cilj svoje jezične biografije prezentirane na spomenutom seminaru formulira ovako: «potaći studente da reflektiraju višejezičnost, dakle (...) višejezičnost u roditeljskom domu, javnosti (...) i službenoj javnosti (...) i vlastiti odnos prema različitim jezicima, dijalektima, da osvijeste i definiraju različite utjecaje u tom jezičnom odgoju» (str. 81).

Drugoj generaciji i drukčijim društvenim okolnostima pripada A.-M. Mihelčić. Rođena u Njemačkoj, odrastala je s dva jezika, od kojih je njemački bio dominantan. Za vrijeme studija u Zagrebu njezin se hrvatski popravljao, ali nakon povratka u Njemačku opet gubi neke vještine. Iz ove su biografije vidljivi okolnosti i načini usvajanja hrvatskog jezika odnosno problemi s kojima se susreću pripadnici druge generacije naših emigranata ali i stranci iz njemačkog govornog područja kad hrvatski uče kao strani jezik.

Knjiga se sastoji od *Uvoda* i sedam poglavlja. U *Uvodu* se tematizira status germanizama u hrvatskom jeziku, navode opći podaci o istraživanju i punktovima i predstavlja struktura knjige.

Prvo poglavlje, *Teorija jezičnih dodira i istraživanje posuđenica*, sa svoja četiri potpoglavlja (str. 17-45), posvećeno je teoriji jezičnih dodira i istraživanja posuđenica. Ovdje se prikazuje kontekst istraživanja germanizama u navedenim podravskim govorima i daje vrlo dobar i informativan pregled kontaktnojezične problematike. U okviru prikaza teorije jezičnih dodira nezaobilazna je rasprava o pojmovima dvojezičnosti i višejezičnosti, jezičnih dodira i njihovih posljedica, interferencije i integracije i odnosa dodirnog jezikoslovlja (kontaktne lingvistike) i kontrastivne analize. Neminovno je također tematiziranje terminologije pri čemu autor konstatira da ni ovdje - kao i u mnogim drugim lingvističkim disciplinama - nema ujednačenosti, što vrlo zorno npr. pokazuje tablica pojmova koje različiti autori koriste opisujući procese posuđivanja (str. 22).

U okviru analize adaptacijskih procesa na morfosintaktičkoj i fonološkoj razini Piškorec kratko prikazuje Weinreichov model, dok Filipovićevu modelu posvećuje više prostora ukazujući među ostalim i na «nesklad između empirijskih podataka i teorijskog modela» (str. 33). Stoga Piškorec uvodi neke terminološke inovacije, među ostalima pojmove dijamorfni i dijafonijski par. Dijamorfni je par «uređeni par koji čine morf modela i morf replike» (s. 31) kakav npr. čine morf modela *spazier* iz modela *spazieren* i morf replike *špancer* iz replike *špancerati* se. Analogno je dijafonijski par «uređeni

par što ga čine fon modela i odgovarajući par replike» (str. 36). Tako se npr. njemački vokal [a:] u germanizmima javlja kao [a].

Druga se inovacija odnosi na status jezika posrednika. Prema Piškorku jezik posrednik stvarni je jezik davalac za one riječi koje su iz njega posuđene. Iako je uvođenje kategorije jezika posrednika logički upitno, «slobodnije pojmovno određenje jezičnoga dodira» ipak je dopušta, «jer se na taj način tematizira širi kontekst jezičnoga posuđivanja» (str. 40). Stoga se u opis takvih posuđenica uvode kategorije primarnosti i sekundarnosti koje – u ponešto drugačijem značenju - koriste i drugi autori (npr. Filipović). Tako bi riječ *keks*, koja je u hrvatski ušla posredovanjem njemačkoga jezika po Piškorku bila primarni germanizam i sekundarni anglizam (str. 40).

Poglavljje naslovljeno *Povijesni i sociolingvistički kontekst njemačko-hrvatskoga jezičnoga dodira u đurđevečkoj Podravini* pruža važne izvanjezične informacije o uvjetima u kojima se ostvarivao kontakt dvaju jezika i kultura u razdoblju od Vojne krajine do danas. Kao važna utvrda habsburške monarhije Đurđevac je bio sjedište pukovnije, a njemački službeni jezik u cijeloj đurđevečkoj Podravini. Kako je stanovništvo bilo hrvatsko, bila je to tipična diglosijska situacija, u kojoj se u javnom sektoru komuniciralo na njemačkom, a u privatnom na hrvatskom jeziku. Stoga je njemački sve do početka 20. st. u toj regiji bio drugi jezik, a nakon raspada Monarhije postaje strani jezik.

Središnje, treće, poglavlje knjige - *Istraživanje i analiza germanizama u govornima đurđevečke Podravine* - obuhvaća

sedam potpoglavlja. Nakon uvodnog opisa istraživanja s podacima o metodama, korpusu, upitniku, informantima i obradi podataka, Piškorec detaljno analizira adaptaciju replika na morfosintaktičkoj i fonološkoj razini. Prema morfosintaktičkoj adaptaciji germanizmi se globalno klasificiraju kao izravne i neizravne posuđenice s više podvrsta (npr. jednostavne, neadaptirane i adaptirane posuđenice, hibridne složenice i sl.).

Poznato je da se najčešće posuđuju imenice, zatim pridjevi i glagoli. To vrijedi i za analizirane govore, pa se najviše prostora posvećuje analizi njihove morfosintaktičke adaptacije. Od ostalih vrsta riječi u korpusu su zastupljeni prilozni, čestice, uzvici i brojevi.

Pri opisu posuđenica, a osobito njihove fonološke adaptacije, važno je identificirati model u jeziku davaocu. No protomodel i protorepliku nije nimalo jednostavno odrediti, jer su germanizmi u govorima đurđevečke Podravine – a to vrijedi i za ostala područja – «rezultat složenih procesa koji su se odvijali u komunikacijskim situacijama između govornika raznih dijastratskih, dijatopskih i dijakronijskih inačica nadsustava njemačkog i hrvatskog jezika» (str. 70).

Preduvjet za opis fonološke adaptacije posuđenica je opis fonološkog sustava dvaju jezika u kontaktu i njihovo kontrastiranje. Stoga se i ovdje najprije opisuje sustav standardnog njemačkog jezika upotpunjen najvažnijim karakteristikama južnonjemačkih govora, a zatim fonološki sustavi analiziranih podravnih govora. Na osnovi kontrastivne analize sustava njemačkog jezika i lokalnih govora provedena je analiza dijafonskih paro-

va, kojih u analiziranom korpusu ima oko 270.

Četvrto se poglavlje sastoji od *Rječnika modela i replika* s više od 900 germanizama. Kako je svako istraživanje posuđenica svojevrsna kontrastivna analiza, u *Rječniku* su vidljivi rezultati takve analize na leksičkoj razini. Opis njemačkog modela sadrži grafemski zapis i fonetsku transkripciju, gramatičke i semantičke odrednice, podatke o broju značenja, o geografskoj rasprostranjenosti i o dijakronijskom aspektu. Uz hrvatske replike navode se iste odrednice upotpunjene podacima o zastupljenosti replike u pisanom korpusu, opisom značenja u obliku definicije, pragmatičkim / sociolingvističkim podacima i frazemima. Za ilustraciju neka posluži natuknica *Anzug*:

Anzug m. (6) [antsu:k] 'ajncug m. (Vir/ Zub, Đurđ), 'ajncuk m. (Ferd, PS, Mol / gosp./, Kal /zast./, 'ancuk m. (Vir, Mol) (b-1) muško odijelo; Kal: ☉¹ 'lšel ę p'ijac i dob'il je anjc'uga.

Ovaj primjer ujedno objašnjava i razloge zašto se u knjizi ne posvećuje posebno poglavlje semantičkoj adaptaciji – ona je za svaku posuđenicu opisana u *Rječniku*. Osim toga, i u ovom korpusu potvrđena je zakonitost po kojoj su velika semantička sličnost ili pak suženje značenja dva najčešća tipa odnosa između značenja modela i replike.

Replike, tj. lokalni germanizmi, opisani su u poglavlju pet (npr. 'ajncug *Anzug*), dok su u poglavlju šest «navedeni svi identificirani dijafonijski parovi uključu-

¹ Kal je kratica za Kalinovec, a ikononom se označuje "eventualni rečenični kontekst dobiven od informanata" (str. 141)

jući i one s minimalnim brojem potvrda» (str. 137).

Na 40-ak stranca popisani su i germanizmi u pisanim izvorima, što govori o tome da, za razliku od mnogih drugih mjesnih govora, ovdje postoji odgovarajuća pisana literatura – književna i publicistička – na lokalnim idiomima.

Knjigu zaokružuje *Anotirani popis izvora* za Podravinu i svaki od šest punktova. *Popis literature* obuhvaća više od 200 bibliografskih jedinica. To je također vrijedan izvor podataka o kontaktnoj lingvistici, o domaćim i inozemnim radovima o germanizmima i njemačko-hrvatskom jezičnom kontaktu.

Germanizmi u govorima đurđevečke Podravine temeljita je i pouzdana studija o posuđenicama iz njemačkog jezika u jednom širem arealu. No ona nije samo vrlo vrijedan doprinos proučavanju jed-

noga aloglotskoga segmenta hrvatskoga jezika, nego je istodobno sa svojim prvim poglavljem - *Teorija jezičnih dodira i istraživanje posuđenica* - pregledan i vrlo instruktivan uvod u kontaktnu lingvistiku. Istakla bih i treće poglavlje - *Istraživanje i analiza germanizama u govorima đurđevečke Podravine* – i to ne samo zbog iscrpnog opisa germanizama nego i stoga što se tu zorno demonstrira metodologija istraživanja kontaktnolingvističkih fenomena, pa može poslužiti kao korisna osnova i model za istraživanje posuđenica. A rječnik germanizama pruža uvid ne samo u dio dijalektalnoga vokabulara istraživanoga područja, nego – zbog zajedničkog fonda posuđenica – i u leksički fond mnogih drugih mjesnih govora, ali i današnjega razgovornog hrvatskog jezika.

Nada Ivanetić

Velimir Piškorec GEORGIANA - RASPRAVE I OGLEDI O ĐURĐEVEČKOM GOVORU I HRVATSKOKAJKAVSKOJ KNJIŽEVNOSTI

(Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta : FF-Press, Zagreb, 2005.)

Velimir Piškorec docent je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu pri Odsjeku za germanistiku, gdje predaje kolegije lingvističkoga sadržaja. Stručnoj je javnosti poznat po brojnim svojim germanističkim i općelingvističkim radovima, ali i kao urednik posebnoga broja godišnjaka Odsjeka za germanistiku

Zagreber germanistische Beiträge. Osim navedenoga, aktivan je član Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku, član Hrvatskoga filološkog društva, Gesellschaft für Interlinguistik te član uredništva *Stranih jezika*.

Knjiga *Georgiana* rezultat je dugogodišnjega autorovog bavljenja dijalek-